نەتەوەیەک لە دووڕیاندا: سولتان و تورکیا.. ڕزگار عومەر

سەردەمی ڕەجەب تەیب ئەردۆغان وەك سەرۆك كۆماری تورکیا گۆڕانکاری بەرچاوی لە هەردوو سیاسەتی ناوخۆ و دەرەوەدا بەخۆیەوە بینیوە. لەگەڵ پەیدابوونی ئەردۆگان تا ئەمڕۆ پڕۆسەی بەڕێوەبردنی تورکیا بە جۆرێکە کە سەرکردایەتی کردنی تورکیای گۆڕیوە بۆ دەوڵەتێک کە سنووربەندی نێوان کەسی یەکەمی دەسەڵات و “دەوڵەت” کاڵ بووەتەوە.

ئەم وتارەی بەردەستان هەوڵێکە بۆ دروست کردنی چوارچێوەیەکی مێژوویی بۆ ئەزمونی ئەردۆگان، لەم هەوڵەشدا ڕەنگە بەدواداچوون لە خۆی بگرێت بۆ:- شکستەکانی “سیاسەتی دەرەوەی” ئەردۆگان و “مافی مرۆڤ لە نێوخۆی تورکیا” کە لە ئێستادا زۆرترین تیشکی لەسەر بێت، بەتایبەتی شکست لە دۆسیەی سوریا، هەروەها جوڵەی تازەی دەرفەت وەرگرتن لە بێدەنگی نێودەوڵەتی و ناوخۆیی بۆ پەڕینەوەی سوپای تورکیا بۆ ناو خاکی هەرێم-عێراق، لە کۆتایشدا دەچینە سەر ئەو “کێشە بونیادییە قووڵەی” کە ئەم شێوازە لە سەرکردایەتی کردن لە گەڵ ئەزموونەکەی خۆی هەڵیگرتووە.

سیاسەتی دەرەوەی ئەردۆگان بەرامبەر بە سوریا لە ساڵی ٢٠١١ەوە پڕ بووە لە ناکۆکی و هەڵچوون و داچوون بەڵام ئەنجامە کۆتاییەکەی ئەوەیە کە ئێستا ئەو دەیەوێ بەشار ئەسەد ببینێ و بەشار ئەسەد مەرجی بۆ دائەنێت. لە سەرەتادا ئامانجی تورکیا لەڕووی مەیدانییەوە پاڵپشتیکردنی گرووپە ئۆپۆزسیۆنەکان چەشنی بەرەی نوسرەو هاوشێوەکانی داعش بوو، ئەمەش بە شێوەیەکی بەرفراوان لە ئاستی نێودەوڵەتییەوە ڕەخنەی زۆری لێگیرا بەهۆی ئەوەی بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ پشتیوانی لە هێزە تیرۆریستییەکان دەکرد.

ئەم ستراتیژە سەرکەوتنی کاتیی و مەیدانی لێرەو لەوێ بەدەستهێنا چەشنی داگیرکردنی چەند ناوچەیەکی ڕۆژئاوا لە سوریا، بەڵام وەکو ستراتیژی درێژخایەن شکستی خوارد و ناسەقامگیری موزمینی ناوچەکەی لێکەوتووەتەوە.

لە سەرەتای ساڵی ٢٠٢٤ەوە ئێستا ئەردۆگان ناچاربوو لە هەوڵی ئەوە بێت پەیوەندییەکانی لەگەڵ بەشار ئەسەد ئاسایی بکاتەوە وئەمەش گەواهی ئەوەیە کە تەماحییەکانی ئەو لە سوریا گەیشتە بنبەست، بۆیە هەرێمی کوردستان “باشور” شوێنی قەرەبوو کردنەوەی ئەم شکستەیە لە مەشك و ماستەرمایندی تورکیا.

لەشکرکێشییەکانی ئەم دواییەی سوپای تورکیا بۆ سەر هەرێمی

کوردستان، سوودبینینی ستراتیژیی ئەردۆگان نیشان دەدات لە هەردوو بەدەنگی ناوخۆیی و نێودەوڵەتی. لە کاتێکدا کە کۆمەڵگای جیهانی لەسەر قەیرانەکانی دیکە چڕ بووەتەوە، بەڵام کارەکانی تورکیا تا ڕادەیەکی زۆر بێ کۆنترۆڵ ماونەتەوە. بەڵام سەرکەوتنی ئەم دەستێوەردان و سنووربەزاندنە سەربازییە (تەنانەت ئەگەر بە گڵۆپی سەوزی حکومەتی عێراقیشەوە بووبێت) لە ڕووی ستراتیژییەوە ئاکامەکانی هێشتا نادیارە، ئەمە بێجگە لەوەی هەندێ ڕاپۆرتی ڕۆژنامەوانی باس لەوە دەکەن کە چاوپۆشی ئێران لەم هەڵمەتە سەربازییە ڕەنگە ئامانجەکەی گیرخواردنی سوپای تورکیا بێت لە دۆخێکی تاقەت پڕوکێن.

لە سەردەمی دەسەڵاتی ئەردۆگاندا، مافی مرۆڤ لە تورکیا پاشەکشەی بەرچاوی بەخۆیەوە بینیوە. ئازادییەکانی قسەکردن و ڕۆژنامەگەری و کۆبوونەوە بە توندی کەمکراونەتەوە و بە پێی ڕاپۆرتە نێودەوڵەتییەکانیش دەسەڵاتی دادوەری سازش دەکات و ناڕەزایەتییە سیاسییەکان ڕووبەڕووی سەرکوتێکی توند دەبنەوە. کۆنترۆڵی ئەردۆگان و تیمەکەی دەوری بەسەر میدیا و دامەزراوەکاندا، ژینگەیەکی دروستکردووە کە تەژییە لە ناکۆکی مەترسیدار، دەنگی ئۆپۆزسیۆن ڕۆژ لە دوای ڕۆژ کپتر دەکرێت.

ئەزموونی ئەردۆگان لە دەسەڵاتی سیاسیدا لە ڕووی چەقبەستن و چوارچێوەی مێژوویدا گەیشتووە بە قۆناغێك کە “شوناسی” ئەردۆگان لە شوناسی “دەوڵەت”ی تورکیا جیا نەکرێتەوە. وەک چۆن سەدام حوسێن بووە هاوواتای عێراق، ئەردۆگانیش بووەتە هاوواتای تورکیا.

ئەم چڕبوونەوەی دەسەڵاتە بە ماوەی کورت یان درێژ ڕاستە دەسەڵاتی تاکڕەوی کەسایەتییەکە بەهێز دەکات، بەڵام لە هەمان کاتیشدا لە ئەگەری نەمانی ئەم کەسایەتیە لە هەرەمی دەسەڵات “بەهەر هۆکارێك بێت” ئەوە داڕمانو پەشێوی فراوانتری سیاسی “دەوڵەتیش” بە دوای خۆیدا ڕادەکێشێ. نەبوونی هیچ چاودێرییەکی دەستوریی کارا و هاوسەنگی لە سیستەمی سەرۆکایەتی ئەردۆگان، مۆتەکەی کێشەکی سیاسی ناسەقامگیری کردۆتە تەمومژ لە پرسیاری ئایندەی ووڵات، ئەمەش هۆکارێکە کە بیرۆکەو یەتەبیای هاوڵاتیانی تورك لە “سەقامگیری درێژخایەن” کەنارێکی نەبێت پشووی لێبدات.

پرسیارێکە هەر دەمێنێتەوە کە ئایا گەلی تورکیا ئەردۆگان وەك فریادڕەسی خۆیان دەبینن یان وەك بەرپرسێکی سەرهەرەمی دەسەڵات دەبینن؟ لە کاتێکدا ئەردۆگان توانیویەتی چنگێکی بەهێز لە دەسەڵاتدا گیربگات، بەڵام پەراوێزی و سنوورداربوونی سەرکەوتنەکانی ئەم دواییەی لە هەڵبژاردنەکاندا، نیشانەی ئەوەیە کە گەلی تورکیا وەکو نەتەوە بە قوڵی دابەش بووە! بیروڕای گشتی

درزی گەورەی تێکەوتووە ، بەتایبەت لەناو ئەو گەنجانەی کە هەرگیز تورکیایەکیان بەبێ ئەردۆگان نەبینیوە.

وەرچەرخانە مێژوییەکە لە بەشێکی فراوان لە ڕای گشتی تورکیادا ئەوەیە کە پێچەوانەی دوو دەیە لەمەوبەر ئەوان بەڕوونی لەسەر ئەو باوەڕەن کە بۆ خۆشگوزەرانی و سەقامگیری تورکیا ئەردۆگان چیتر “پێویستییەکی حەتمی” نییە.

هەروەها هەر ئەم بەشە لە ڕای گشتیدا لەو باوەڕەن کە گۆڕانکاری لە هەرەمی دەسەڵاتی سیاسی ڕەنگە بتوانێت ڕێگە خۆش بکات بۆ حوکمڕانییەکی دیموکراسیتر و گەڕاندنەوەی مافەکانی مرۆڤ.

سەرکردایەتی ئەردۆگان نوێنەرایەتی “کێشەیەکی بونیادیی” دەکات بۆ تورکیا. شێوازی تاکڕەوانەی حوکمڕانی و هەنگاوە هەڵەکانی سیاسەتی دەرەوەو پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ دۆخێکی ناجێگیری دروستکردووە.

لە کاتێکدا ئەردۆگان توانیویەتی مانەوەی خۆی لە دەسەڵات بپارێزێت، بەڵام ئێستا نەك تەنیا بۆ چاودێران بەڵکو بۆ بەشێکی زۆرو ووریا لە ڕای گشتی تورکیا بەڵگەنەویستە کە ” ئاشتی و سەقامگیری داهاتووی تورکیا” پەیوەستە بە سەرهەڵدانی سیستەمێکیتری سیاسی هاوسەنگتر و دیموکراسیتر.